

คัมภีร์ไบลานล้านนา^๑

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว^๒

บทคัดย่อ

คัมภีร์ไบลานล้านนาเป็นเอกสารของท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีจำนวนมหาศาล เขียนโดยพระภิกษุสงฆ์และชาวพุทธในอดีต คัมภีร์ส่วนใหญ่เขียนหรือจารบนใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนา พระสงฆ์สร้างและใช้คัมภีร์เหล่านี้เป็นตำราหรือเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนฆราวาสสร้างคัมภีร์ด้วยแรงศรัทธาที่เชื่อว่าการสร้างคัมภีร์ได้บุญกุศลหรือมีอานิสงส์มาก เนื้อหาในคัมภีร์มีหลายประเภท ได้แก่ พระพุทธศาสนา, นิทานพื้นบ้าน, กฎหมาย, จริยศาสตร์, ประวัติศาสตร์, โหราศาสตร์, โคลงกลอน, ตำรายา, พิธีกรรม และไสยศาสตร์ ปัจจุบัน คัมภีร์ไบลานได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้า, สำรวจ, อนุรักษ์ และปริวรรตจากภาษาล้านนาเป็นภาษาไทยกลางและภาษาต่างประเทศ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่แล้วจำนวนมาก

คำสำคัญ : คัมภีร์ไบลาน, เนื้อหาในคัมภีร์, สำรวจและอนุรักษ์

พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในแคว้นทริภุญไชยก่อนแคว้นล้านนาเมื่อประมาณพันปีมาแล้ว คัมภีร์ชื่อจามเทวีวงศ์กล่าวว่า พระนางจามเทวีได้อาราธนาพระสงฆ์และคัมภีร์พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากเมืองละโว้หรือลพบุรีมาเผยแผ่ที่เมืองทริภุญไชย สันนิษฐานว่าเมื่อพญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ ประชาชนนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ “ผี” เหนือธรรมชาติ ต่อมา ได้รับพระพุทธศาสนาจากแคว้นทริภุญไชยและรับจากดินแดนอื่น ๆ ได้แก่ สุโขทัย และศรีลังกา พระพุทธศาสนา

^๑ บทความนำเสนอที่ประชุมราชบัณฑิตและภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน วันพุธที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ บทความนี้จะเขียนถึงคัมภีร์ไบลานเท่านั้น เว้นไม่กล่าวถึงคัมภีร์หรือเอกสาร “พับสา” ที่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนาเช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่ใช้บันทึกเรื่องราวทางโลกของฆราวาส เช่น ตำรายาสมุนไพร ตำราโหราศาสตร์ การก่อสร้าง คาถาอาคม

^๒ ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

๑๑๕

ได้พัฒนาและเจริญรุ่งเรืองในดินแดนล้านนาอย่างต่อเนื่อง พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสูงสุด^๓ ในสมัยพญาติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔-๒๐๓๐) พระสงฆ์ล้านนามีความรู้และเชี่ยวชาญภาษาบาลีมาก พญาติโลกราชจัดสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) ใน พ.ศ. ๒๐๒๐ เป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลก กล่าวกันว่า หลังจากสังคายนาพระไตรปิฎกแล้ว พระสงฆ์ได้คัดลอกคัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งสันนิษฐานว่าเขียนด้วยอักษรธรรมล้านนาส่งไปยังเมืองต่าง ๆ อักษรธรรมล้านนาจึงแพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง ต่อมา ในสมัยพญาเมืองแก้ว พระราชนัดดาของพญาติโลกราช (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘) พระสงฆ์ได้ปัมเพาะความรู้เกี่ยวกับภาษาบาลีเพิ่มมากขึ้น มีพระสงฆ์นักปราชญ์หลายท่านได้รับจนาคัมภีร์พระพุทธศาสนาด้วยภาษาบาลีขั้นสูงไว้หลายเรื่อง เป็นต้นว่า พระรัตนปัญญาเถระรจนา “ชินกาลมาลีปกรณ์” พระโพธิรังสีรจนา “ลิตฺทนิทาน” (ตำนานพระพุทธสิหิงค์) และ “จามเทวีวงศ์” พระสิริมังคลาจารย์รจนา “จักรวาททีปนี”, “มังคลัตถทีปนี”, “เวสสันดรทีปนี” และ “สังขยาปกาสฏีกา” พระพรหมราชปัญญาจารย์รจนา “รัตนพิมพวงศ์” (ตำนานพระแก้วมรกต) ฯลฯ กล่าวกันว่าในสมัยพญาเมืองแก้วถือว่าเป็น “ยุคทองของวรรณกรรม”

คัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เขียนลงใบลานด้วย “อักษรธรรม” หรือ “ตัวเมือง” ได้แพร่หลายไปยังดินแดนต่าง ๆ ได้แก่ เชียงตุง ในรัฐชาน ประเทศเมียนมา, เมืองเชียงรุ่ง ในมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน, เมืองหลวงพระบาง และกรุงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว), และเมืองในภาคอีสานของประเทศไทย ดินแดนเหล่านี้นับถือพระพุทธศาสนาและใช้อักษรธรรม อาจกล่าวได้ว่า ดินแดนที่ใช้อักษรธรรมร่วมกันเป็น “ดินแดนอักษรธรรม” ประกอบด้วยแคว้นหรือเมืองในดินแดนดังกล่าวข้างต้น ซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาลมาก คัมภีร์ใบลานจึงมีจำนวนมากมายับไม่ถ้วน

^๓ พระพุทธศาสนาที่นยานอย่างเถรวาทในล้านนามี ๓ นิกาย ได้แก่ ๑) นิกายพื้นเมือง เป็นนิกายที่รับมาจากแคว้นหรือรัฐไทย ๒) นิกายลังกาวงศ์ (นิกายสวนดอก) เป็นนิกายที่พระสมณเถระจากสุโขทัยนำเข้ามาเผยแพร่ในสมัยพญาท้าวท.ศ. ๑๙๑๓ มีศูนย์กลางที่วัดสวนดอก ๓) นิกายลังกาวงศ์ใหม่ (นิกายป่าแดง) เป็นนิกายที่พระสงฆ์เชียงใหม่เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ศรีลังกาในสมัยพญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๘๔) กลับมาตั้งนิกายลังกาวงศ์ใหม่หรือนิกายป่าแดงที่วัดป่าแดง เชียงใหม่

^๔ อักษรธรรม เชื่อว่าดัดแปลงมาจากอักษรมอญที่ใช้ในแคว้นหรือรัฐไทย (ประเสริฐ ณ นคร). “ลายสือไทย.” ใน สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑. หน้า ๔๑, ๔๗.

^๕ ประเสริฐ ณ นคร. “ตัวอักษรไทยในล้านนา อีสานและประเทศใกล้เคียง” ใน “ลายสือไทย”. สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑. หน้า ๔๗.

คัมภีร์ใบลานเป็นคัมภีร์ที่พระสงฆ์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการสอนพระภิกษุสามเณรและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในอดีตทำหน้าที่เป็นครูอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนตั้งแต่ระดับหมู่บ้านถึงระดับเมือง วัดเป็นโรงเรียนของชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ชายมีโอกาสศึกษามากกว่าผู้หญิงโดยผ่านการบวชและถือเป็นช่องทางที่จะเลื่อนสถานะในสังคมของผู้ชายคนนั้นได้ด้วย พระสงฆ์จัดการศึกษาในวัดอย่างมีระบบ ในฐานะที่วัดเป็นสถานศึกษาในหมู่บ้าน พระสงฆ์และนักปราชญ์ในชุมชนได้สร้างคัมภีร์ (ตำรา) หรือเอกสารประกอบการสอนหลายประเภทและหลายระดับตามระดับชั้นเรียนของพระสงฆ์และสามเณร คัมภีร์หรือตำราของวัดอาจแบ่งได้ ๒ ประเภท ได้แก่ คัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นคัมภีร์หลักในการเรียนการสอนพระภิกษุและสามเณรทั่วไป และคัมภีร์ที่เป็นวิชาเฉพาะด้าน เช่น ตำราโหราศาสตร์ ตำรายาสมุนไพร ตำราวิชาก่อสร้าง (วิหาร อุโบสถ เจดีย์ ปราสาทศพ) ตำราหล่อพระพุทธรูป คัมภีร์เหล่านี้เขียนลงใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาซึ่งดัดแปลงมาจากอักษรมอญที่ใช้ในแคว้นทวารวดีชื่อยามาก่อน^๖

เรียนคัมภีร์ใบลาน

พระสงฆ์สามเณรทุกรูปที่มาบวชมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาธรรมะและเรียนวิชาชีฟต่าง ๆ ก่อนจะลาสิกขาบทไปเป็นฆราวาส หลังจากได้ลาสิกขาบทเป็นฆราวาสแล้ว คนที่เคยบวชเป็นสามเณรจะได้รับคำนำหน้าชื่อว่า “น้อย”^๗ และพระภิกษุสงฆ์ที่ลาสิกขาบทจะได้รับคำนำหน้าชื่อว่า “ขนาน” หรือ “หนาน”^๘ ไปตลอดชีวิต คนในสังคมยอมรับในความรู้ความสามารถที่ผ่านการศึกษามาจากวัด การบวชเรียนในพระพุทธศาสนาเป็นการเลื่อนสถานภาพของคนในสังคมครั้งอดีต

ประเภทและเนื้อหาคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลานในวัดแต่ละวัดมีจำนวนไม่เท่ากัน ถ้าเป็นวัดในชนบทบางวัดอาจจะมีคัมภีร์ไม่มากนัก แต่วัดขนาดใหญ่หรือวัดที่เจ้าอาวาสเป็นนักวิชาการ เช่น วัดสูงเม่น อำเภอเมืองฯ จังหวัดแพร่ เป็นวัดที่มีคัมภีร์มากและจัดเป็นระเบียบดีที่สุดในภาคเหนือ มีคัมภีร์ใบลานหลายหมื่นผูก เจ้าอาวาส

^๖ ประเสริฐ ฐ นคร. ๒๕๔๑. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๑.

^๗ “น้อย” หรือ “ใหม่” เป็นคำนำหน้าเรียกชื่อคนที่เคยบวชเป็นสามเณร เช่น น้อยน้อยเทพวงสาบามีลังกา, น้อยธรรม เป็นต้น

^๘ มาจากคำว่า “แพขนาน” หมายถึงแพที่ใช้ทำพิธีอุปสมบทพระภิกษุในน้ำ โดยใช้ผ้าในแม่น้ำเป็นอุทกสีมา (สีมาน้ำ)

ในอดีตรูปหนึ่งชื่อ มหาเถรเจ้ากัญจนอรัญญวาสี (ครูบาศรีวิชัย) แห่งเมืองแพร่ ได้เดินทางไป สืบเสาะและขอยืมใบลานมาคัดลอกไว้ที่วัดสูงเม่น ท่านเคยเดินทางไปถึงเมืองหลวงพระบาง ท่านได้คัดลอกคัมภีร์ประวัติศาสตร์หรือตำนานชื่อว่า “ตำนานพญาเจือง” หรือ “มหานิทาน พญาเจือง”^๙ จำนวน ๑๑ ผูก จำนวนหน้าใบลาน ๓๐๐ ใบลาน ใบลานละ ๕ แถว ถือว่าเป็น ตำนานหรือวรรณกรรมประเภทมหากาพย์ (epic) เพราะเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์กล่าวถึง วีรบุรุษคือขุนเจืองแต่เพียงผู้เดียว ผู้คัดลอกเขียนไว้ในหน้าสุดท้ายและผูกสุดท้ายของใบลานว่า คัมภีร์เรื่องนี้ต้นฉบับมาจากเมืองหลวงพระบาง แสดงถึงความเป็นนักปราชญ์ของครูบาศรีวิชัยซึ่งเป็น เจ้าอาวาสวัดสูงเม่นในสมัยนั้น นอกจากนี้ พระสงฆ์และศรัทธาชาวบ้านวัดสูงเม่นยังจัดเก็บและ รักษาคัมภีร์ใบลานไว้อย่างดีในหอธรรม (หอพระไตรปิฎก) มีประเพณีอนุรักษ์ใบลานด้วยการทำ ความสะอาด และ “ถวายเป็นพุทธบูชา” เพื่ออนุรักษ์ให้คัมภีร์^{๑๐} มีอายุยืนยาวออกไป วัดสูงเม่นได้รับ รางวัลอนุรักษ์คัมภีร์ดีเด่นระดับประเทศ

เนื่องจากคัมภีร์ใบลานใน “ดินแดนอักษรธรรมล้านนา” มีจำนวนมหาศาล ต่อมา มีนักวิชาการ และหน่วยงานราชการหลายแห่งได้เริ่มสำรวจและจัดทำบัญชีใบลาน ตลอดจนถ่ายไมโครฟิล์มหรือ ถ่ายภาพด้วยระบบดิจิทัลใบลานไว้จำนวนมาก มีการจัดหมวดหมู่เรื่องใบลานไว้เพื่อให้สะดวกในการศึกษา ค้นคว้า ตัวอย่างการแบ่งหมวดหมู่เรื่องคัมภีร์ จัดทำโดยฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่^{๑๑} “โครงการวิจัยเอกสารตัวเขียนล้านนา” สำรวจระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๓ มีชื่อเรื่อง ทั้งหมด ๕,๕๘๘ เรื่อง จำนวน ๑๗,๘๗๖ ผูก จำนวนใบลาน ๖๕๕,๗๐๖ หน้าใบลาน แบ่งเป็น ๑๑ หมวดต่าง ๆ ดังนี้

^๙ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และศรีธนา คำแปง (ปริวรรต). *ตำนานพญาเจืองในหนังสือปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานชุดตำนานเมือง และกฎหมายล้านนา*. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔.

^{๑๐} ปัจจุบันศรัทธาชาวบ้านวัดสูงเม่นยังรักษาประเพณีอนุรักษ์คัมภีร์ไว้ เดือนมกราคมทุกปีจะจัดงานชื่อว่า “ตากธรรม ทานข้าวใหม่หิงไฟพระเจ้า” ตากธรรมหมายถึงชาวบ้านนำคัมภีร์ใบลานออกมาตากแดดเปลี่ยนผ้าห่อคัมภีร์ ทานข้าวใหม่ คือการถวายข้าวที่ขาวนาเพิ่งเก็บเกี่ยว หิงไฟ (ผิงไฟ) พระเจ้า ชาวบ้านหาฟืนมาถวายพระสงฆ์ เพื่อใช้ผิงไฟเนื่องจาก อากาศหนาว

^{๑๑} พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรรรัตน์ เพ็ญวรรณธรรม (บรรณาธิการ). *รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา : เอกสารไมโครฟิล์ม ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี ๒๕๒๑-๒๕๓๓*. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒. (คณะกรรมการดำเนินการ “โครงการวิจัยเอกสารตัวเขียนล้านนา” สำรวจคัมภีร์ตามวัดต่าง ๆ ๑๐ จังหวัดภาคเหนือตอนบน คัดเลือกมาถ่ายไมโครฟิล์มไว้ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๓ จำนวนคัมภีร์ที่ถ่ายไมโครฟิล์มแล้ว ๑๗๔ ม้วนไมโครฟิล์ม)

๑. หมวดพระพุทธศาสนา มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ พุทธตำนาน มหาชาติชาดก ทศชาติชาดก ชาดกทั่วไป พระสูตร พระอภิธรรม พระวินัย ธรรมะทั่วไป อานิสงส์ต่าง ๆ วรรณคดีเกี่ยวกับจักรวาล ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ตำนานปูชนียวัตถุ พระสาวกที่มีชื่อเสียง พยากรณ์เหตุการณ์อนาคต บทสวดมนต์และพิธีกรรม พิธีกรรมสงฆ์ และเทพนิยาย รวม ๓,๘๘๖ เรื่อง รวม ๑๕,๘๑๕ ผู้ก ๕๗๑,๕๒๘ หน้าใบลาน ร้อยละ ๖๙.๕๕^{๑๒}

๒. หมวดนิทานพื้นบ้าน ๙ เรื่อง ๑๐ ผู้ก ๒๖๙ หน้าใบลาน ร้อยละ ๐.๑๖
๓. หมวดกฎหมายโบราณ ๒๑๔ เรื่อง ๒๒๑ ผู้ก ๑๕,๑๘๖ หน้าใบลาน ร้อยละ ๓.๘๓
๔. หมวดจริยศาสตร์ ๖๕ เรื่อง ๗๓ ผู้ก ๒,๘๔๑ หน้าใบลาน ร้อยละ ๑.๑๖
๕. หมวดประวัติศาสตร์ ๑๙๑ เรื่อง ๓๐๑ ผู้ก ๑๖,๒๘๐ หน้าใบลาน ร้อยละ ๓.๔๒
๖. หมวดโหราศาสตร์ ๒๐๗ เรื่อง ๒๓๕ ผู้ก ๑๒,๓๐๑ หน้าใบลาน ร้อยละ ๓.๗๐
๗. หมวดโคลงกลอน ๑๒๒ เรื่อง ๑๓๐ ผู้ก ๗,๓๘๘ หน้าใบลาน ร้อยละ ๒.๑๘
๘. หมวดยาสมุนไพร ๒๑๙ เรื่อง ๒๔๖ ผู้ก ๑๖,๕๔๐ หน้าใบลาน ร้อยละ ๓.๙๒
๙. หมวดลัทธิพิธีกรรม ๑๗๑ เรื่อง ๑๗๑ ผู้ก ๖,๙๐๗ หน้าใบลาน ร้อยละ ๓.๐๖
๑๐. หมวดไสยศาสตร์ ๑๐๙ เรื่อง ๑๑๙ ผู้ก ๖,๘๙๒ หน้าใบลาน ร้อยละ ๑.๙๕
๑๑. หมวดปกิณกะ ๓๙๕ เรื่อง ๕๕๕ ผู้ก ๒๖,๕๕๔ หน้าใบลาน ร้อยละ ๗.๐๗^{๑๓}

จากตัวอย่างดังกล่าว พบว่าจำนวนคัมภีร์มีมากกว่า ๖๐๐,๐๐๐ หน้าใบลาน พระสงฆ์และชาวบ้านในภาคเหนือล้วนมีส่วนในการสร้างหรือผลิตคัมภีร์เหล่านี้ทั้งสิ้น ทุกคนมีศรัทธาและวิริยอุตสาหะเขียนตัวอักษรแต่ละตัวโดยให้ผิคน้อยที่สุดหรือบางเรื่องเกือบจะไม่มีคำผิดเลย เพราะถ้าเขียนผิดจะต้องขีดฆ่าลงบนใบลาน ซึ่งทำได้ยาก ผู้อ่านก็สังเกตเห็นคำผิดยาก สะท้อนถึงคุณภาพของคัมภีร์ใบลานผู้นั้น เพราะผู้อ่านจะทราบว่าคัมภีร์เรื่องนี้เป็นสมบัติของวัดใด ใครเป็นผู้เขียนหรือจาร ดังนั้น ผู้จารจึงต้องมีสมาธิ มีลายมืองดงาม อ่านง่าย บางครั้งจะทราบว่ ผู้จารใบลานมีความเชื่อหรือได้รับแรงจูงใจให้สร้างคัมภีร์ใบลานที่มีคุณภาพดีได้อย่างไร

^{๑๒} ในหมวดพระพุทธศาสนา ชาดกทั่วไปมีจำนวนเรื่องมากที่สุดคือ ๙๘๕ เรื่อง ๔,๐๓๑ ผู้ก ๑๒๔,๙๙๒ หน้าใบลาน, ในชาดกทั่วไป พบว่ มหาชาติชาดก มีจำนวนหน้าใบลานมากที่สุดคือ ๑๙๖,๑๙๕ หน้าใบลาน จำนวนเรื่อง ๔๓๙ เรื่อง และมีจำนวน ๖,๐๘๗ ผู้ก (พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรรัตน์ เพื่องวรรณกรรม (บรรณาธิการ). ๒๕๕๒. เรื่องเดียวกัน. หน้า จ-ฉ.

^{๑๓} พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรรัตน์ เพื่องวรรณกรรม. (บรรณาธิการ) เรื่องเดียวกัน, ๒๕๕๒. หน้าคำนำ.

ผู้สร้างคัมภีร์ใบลาน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า พระสงฆ์และชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างหรือผลิตคัมภีร์จำนวนมาก ต่อเนื่องกันมานานหลายร้อยปีเพื่อสืบพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้สร้างคัมภีร์ใบลานในอดีตอาจแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มผู้แต่งคัมภีร์ อาจจะแต่งด้วยภาษาบาลี หรือแต่งคัมภีร์ทั่วไปด้วยภาษาล้านนา กลุ่มที่ ๒ เป็นกลุ่มผู้คัดลอกคัมภีร์ หรือคนสมัยใหม่นิยมเรียกว่า “ผลิตซ้ำ” ดังนี้

๑. พระสงฆ์ที่แต่งคัมภีร์ใบลานทั้งภาษาบาลีและภาษาล้านนา ไม่ทราบว่ามีจำนวนพระสงฆ์ กลุ่มนี้มากน้อยเพียงใด (ยังไม่มีมีการสำรวจหรือวิจัย) ผลงานที่ปรากฏชัดเจนเป็นผลงานของนักปราชญ์ ยุคโบราณเมื่อเกือบ ๕๐๐ ปีมาแล้ว

๒. พระสงฆ์ที่คัดลอกหรือผลิตซ้ำ รวมทั้งชาวบ้านที่จ้างคัดลอกมีจำนวนมาก คัมภีร์ที่ชาวบ้านสร้างนั้นมีทั้งที่คัดลอกด้วยตนเอง หรือจ้างคนที่เคยบวชเรียนให้คัดลอก มีวัตถุประสงค์ให้เป็นทานในพระพุทธศาสนา หรือเพื่ออุทิศบุญที่สร้างคัมภีร์ให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ทำให้จำนวนคัมภีร์ในแต่ละวัดเพิ่มพูนมากขึ้นทุกปี

การคัดลอกคัมภีร์ถวายวัดนั้นชาวบ้านทำได้ตลอดปี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีงานฉลองถาวรวัตถุในวัด เช่น งานฉลองวิหาร งานฉลองเจดีย์ งานฉลองแท่นแก้ว (ชุกชี) ประกอบกับมีพุทธศุภชาติที่ว่า “สพพทานัม ธมฺมทานัม ชินาติ” “การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทานอื่นทั้งปวง” การสร้างคัมภีร์จึงเป็นการให้ธรรมะเป็นทานที่เชื่อว่าเป็นมหากุศลยิ่ง นอกจากนี้ ชาวล้านนายังมีประเพณีสร้างและถวายคัมภีร์ใบลานเพื่อเป็นบุญกุศลแก่ตนเองและครอบครัว รวมทั้งถวายให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เรียกว่า “ประเพณีตั้งธรรมหลวง” ถือเป็นงานใหญ่งานหนึ่งของชุมชน เพราะใช้เวลาเตรียมการในการคัดลอกคัมภีร์นานกว่าทานอย่างอื่น ชาวบ้านจะคัดลอกหรือจ้างคัดลอกคัมภีร์ที่ตนต้องการ แล้วนำคัมภีร์นั้นมาถวายแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์จะนำคัมภีร์นั้นมาเทศน์ประมาณ ๔-๕ แถวใบลาน แล้วจะอนุโมทนาให้ศีลให้พรตามเจตนาของผู้ถวาย ประเพณีนี้ทางวัดมิได้จัดขึ้นทุกปี บางวัดอาจจะจัดทุก ๒-๓ ปี

บันทึกท้ายคัมภีร์ (colophon)

ในตอนท้ายของคัมภีร์ ผู้คัดลอกบางคนนิยมเขียนเป็นปัจฉิมลิขิตบอกผู้อ่านให้ทราบชื่อของผู้คัดลอก ที่อยู่ วัตถุประสงค์ วันเดือนปี ที่คัดลอก และผู้ที่ขอร้องหรือจ้างคัดลอกใบลาน ถ้ามีคนคัดลอกหลายคนก็จะบอกชื่อทุกคน และบอกด้วยว่าใบลานเรื่องนี้คัดลอกตามต้นฉบับคัมภีร์ใด ฯลฯ

พบบันทึกส่วนตัวของพระยาหลวงสามล้านที่บันทึกรายชื่อคัมภีร์ที่ท่านสร้างหรือเขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา ดังตัวอย่าง บันทึกของพระยาหลวงสามล้าน และบันทึกท้ายคัมภีร์^{๑๔} ดังนี้

ชื่อผู้เขียน

บันทึกของพระยาหลวงสามล้าน ขุนนางระดับสูงของเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้บันทึกรายชื่อคัมภีร์และจำนวนผู้กรวม ๒๐๐ ผู้ ไม่ปรากฏศักราชที่บันทึก สันนิษฐานว่าพระยาหลวงสามล้านอาจจะมีชีวิตในช่วงสมัยที่พระเจ้ากาวิละเป็นเจ้าผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๖ ดังนี้

“ตั้งแต่นี้ ข้าจัก (กล่าว) อันข้าได้สร้างและเขียนธัมม์ไว้ก่อน ได้ฟังได้เขียนธัมม์ก็ดี ข้าพระยาหลวงสามล้านจดหมาย (บันทึก) ไว้ หือได้เป็นไม่ได้ส่งหนทางเข้านิพพานและขึ้นฟ้าเมืองคนไปใจ ๆ แล สติธินิบาดสูตร กับ (มัด/ชุด) ๑ มี ๓ ผู้ก อังคุดตริณิกาย กับ ๑ มี ๑๐ ผู้ก... วิภวัคสูตรโทน (หนึ่งผู้ก) ตำนานภิกขุณีโทน ...อาณิสสรสร้างธัมม์ ผู้ก ๑ กัมมวาจา ๔ ผู้ก ปฎิกรอม (รวม) โทน...ตำนานแท่นแก้ว (ชุกซี) และไม้มหาสริมหาโพธิโทนมหามูลนิพพาน ๑ กับ มี ๒ ผู้ก ข้าพระยาหลวงสามล้านได้เขียนธัมม์ไว้คำชูสาสนา ๒ ร้อย (ผู้ก) สูตรมนต์ทั้งห้า ข้าสร้างเขียนแล้ว จักไปหือทานวัดทุ (พระภิกษุ) วัดเมธัง^{๑๕} ๑๕ ผู้ก...”^{๑๖}

คัมภีร์กฎหมายโบราณชื่อ “หัตถกัมม์แลวินิจเฉยบายพิธีการอมกับสมุตติราช” เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๙ รัชชिरปัญญาสีหัจฉมนายกาเป็นผู้คัดลอก เพื่อให้ผู้ทำหน้าที่ตัดสินคดี (จำเมือง) พิจารณาหรือศึกษา

^{๑๔} เจษฎา อินคำ และภูเดช แสนสา. ทะเบียนคัมภีร์โบราณวัดสะปุงหลวง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่ : สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

^{๑๕} วัดเมธัง ตั้งอยู่ในกำแพงเมืองเชียงใหม่มณฑลพายัพเดิมได้ ไกลกับแจ่งกู๋เรื่อง ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่

^{๑๖} พระครูชินวงศานุวัตร. วัด ปราสาท และบันทึกพระยาหลวงสามล้าน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : พระสังฆการพิมพ์, ๒๕๒๘. หน้า ๒๙.

“...จุลลักษ์กพัทได้ ๑๑๗๘ ตัว (พ.ศ. ๒๓๕๙) ปีรวายใจ
เดือน ๑๒ ออก ๗ ค่ำ เม็งวัน ๕ ไทกาบยี่ ยามเที่ยงวัน ปริบูรณ์
แก้หัตถกัมม์แลวินิจเฉยบายาฬีกการอมกับสมุตติราช ผู้ข้าชื่อว่า
วัชชิรปัญญาสีหจมมนายกา ลิจิตดาด้วยพละอุสสาทไว้ให้บุคคลจำเมือง
ทั้งหลายพิจารณาแล”^{๑๗}

– “... พระ (ภิกษุ) คันทาเขียนด้วยตนเอง”

– “...คันทาวงศ์สามเณรเขียนปางเมื่ออยู่ปฏิบัติธูปี่หลวง”^{๑๘}
คันทาวงศ์วัดสะป่งหลวง”^{๑๙}

– “...ข้าพเจ้าน้อย”^{๒๐} หน้อยเทพวงสาบารมีลังกา เขียนปางเมื่ออยู่
ปฏิบัติสาธหลวง คันทาวงศ์”

– “...น้อยธัญไชยวังโสเขียนปางเมื่ออยู่สร้างยาวเรือน (เหย้าเรือน/
ฆราวาส) บ้านสะป่ง”

ชื่อผู้เขียนหลายคน

– “...พรมธินันเขียนปางเมื่ออยู่ปฏิบัติเมตตาอารามวัดไร่หลวง
กับภิกษุ (ชื่อ) ขอนวัดบ้านดอนหลวง ก็ได้ช่วยกันเขียนคำชูพระครูบาอินคำ
วัดสะป่งหลวง ”

– “...พระอินคำเขียนทางเกล้า (ตอนต้น) อภิไชยเขียนทางปลาย
เขียนปางเมื่ออยู่ปฏิบัติธูปี่หลวงคันทาวงศ์เจ้าวัดสะป่งหลวง”

ชื่อผู้สร้างคัมภีร์

– “...นายตี่นางรางครัทธาสร้างถวายเป็น”

– “...อี่ ยวงเป็นเจ้าของครัทธา”

^{๑๗} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (ปริวรรต). หนังสืออนุโลมญาณกฎหมายโบราณ หัตถกัมม์วินิจเฉยบายาฬีกการอมและสมุตติราช. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗. หน้า ๘๙.

^{๑๘} พระสงฆ์ผู้มีพรรษาและมีอายุสูงกว่าเป็นใหญ่กว่าผู้จารใบลาน เรียกว่า “ธูปี่หลวง” หรือ “สาธหลวง” ชื่อคันทาวงศ์ (สันนิษฐานว่า คำว่า “จู้” มาจากคำว่า “สาธู” (ดูข้อความในเชิงบรรณที่ ๒๐) ล้วนน่าใช้เรียกพระภิกษุ ส่วนสามเณร เรียกว่า “พระ”)

^{๑๙} วัดสะป่งหลวง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีคัมภีร์จำนวน ๘๔๒ เรื่อง

^{๒๐} “น้อย” คำนำหน้าคนเคยบวชเป็นสามเณร ชื่อตัวว่า “หน้อยเทพวงสาบารมีลังกา”

^{๒๑} ในที่นี้ อี่ คำนำหน้าเรียกชื่อคนเพศหญิงที่สนิทสนมหรือดำศักดิ์กว่าผู้จารใบลาน

– “...พระอินคำ เขียนเมื่ออยู่เป็นเจ้าอาวาส (วัดสะปุง) วันนั้นแล
เขียนให้อ้าย^{๒๒} มาพร้อมนางช้อย”

– “...เขียนให้นายร้อยล่าง^{๒๓} สิริและครอบครัว”

เขียนตามคำสั่ง คำร้องขอ หรือจ้าง^{๒๔}

– “...พระอินคำ เขียนเมื่ออยู่เป็นเจ้าอาวาส (วัดสะปุง) วันนั้นแล
เขียนให้อ้ายมาพร้อมนางช้อย”

– “...พระอินคำเขียนปางเมื่ออยู่เป็นเจ้าอาวาสวัดสะปุงป่าซาง
เขียนให้น้อย (ชื่อ) ดี ได้ให้ทอนปีสร้างแท่นแก้ว^{๒๕} และวาดรูป
คร่าวพระเวสสันดร ๑๓ กัณฑ์ วันที่ ๑๒ สิงหาคม จ.ศ. ๑๓๑๙ (พ.ศ.
๒๕๐๐)”

เขียนคัมภีร์ในงานฉลอง

– “...พระอินคำเขียนปางเมื่ออยู่เป็นเจ้าอาวาสวัดสะปุงป่าซาง
เขียนให้น้อยดี ได้ให้ทอนปีสร้างแท่นแก้ว และวาดรูป คร่าวพระเวสสันดร
๑๓ กัณฑ์ วันที่ ๑๒ สิงหาคม จ.ศ. ๑๓๑๙ (พ.ศ. ๒๕๐๐)”

– “...เขียนปางสร้างกุฏิโรง^{๒๖} เสาหินฉลองปีนั้น จ.ศ. ๑๓๑๓
(พ.ศ. ๒๔๙๕) วันที่ ๔ กุมภาพันธ์”

ต้นฉบับที่คัดลอก

– “กรรมวาจาฉันได้แต่้ม (เขียน) เขียนตามย่าเกล้า (ต้นฉบับ)
ของครูบาอุปละวัดเจดีย์ดินดอยพระนอนท่านครูบาเจ้าได้เขียนปืรวงไล่แล”

– “ธรรมกรรมวาจากุณนี้พระอินคำเขียนตามแบบ (ต้นฉบับ)
ครูบาอุปละปางเมื่อวัดดินดอยพระนอน ท่านได้เขียนเมื่อสักราชได้
๑๒๔๓ (พ.ศ. ๒๔๒๔)”^{๒๗}

^{๒๒} ในที่นี้ อ้าย คำนำหน้าชื่อคนเพศชายที่สนิทสนมหรือตักศักดิ์กว่าผู้จารโบราณ

^{๒๓} นายร้อย ในที่นี้อาจจะหมายถึง หัวหน้าคนทำงานที่ทำงานเกี่ยวกับป่าไม้ของบริษัทฝรั่งที่มีสัมปทานตัดไม้ในภาคเหนือ (ไม่ใช่ตำแหน่งนายร้อย ในกฎหมายมั่งรายศาสตร์) ล่าง (ไทใหญ่) คำนำหน้าเรียกชื่อคนที่เคยบวชเป็นสามเณร ชื่อตัวว่า สิริ

^{๒๔} ดูเพิ่มใน หัวข้ออานิสงส์

^{๒๕} แท่นแก้ว หมายถึง ฐานที่ตั้งพระประธานในวิหาร หรือชุกชี

^{๒๖} โรง หมายถึง กุฏิ, เรือน หรือตึก อาคารที่พำนักของพระภิกษุและสามเณร

^{๒๗} เจษฎา อินคำ และกุเดช แสนสา. ทะเบียนคัมภีร์โบราณวัดสะปุงหลวง. เชียงใหม่ : สถาบันล้านนาศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่, ๒๕๕๕.

เส้นธรรม

เนื่องจากคัมภีร์ไบเบิลมีจำนวนมาก พระสงฆ์ที่เป็นนักปราชญ์หรือนักวิชาการบางท่านได้เขียนบัญญัติไบเบิลไว้เป็นหลักฐาน บัญชีไบเบิลจะพบเพียงบางวัดเท่านั้น จากไมโครฟิล์มไบเบิลของสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบชื่อบัญญัติคัมภีร์เรียกว่า “เส้นธรรม” คำว่า “เส้น” หมายถึง บัญชีหรือรายชื่อของวัดสูงเม่นในอดีต จำนวน ๓ ผูก ได้แก่ เส้นธรรมเมืองลำพูน เส้นธรรมร่องน้ำแม่ระมิงค์ และเส้นธรรมเมืองน่าน ตัวอย่างดังนี้

๑) เส้นธรรมเมืองลำพูน เขียนโดย สวาธุเจ้าวัดศรีบุญเรือง จำนวนไบเบิลในเส้นธรรมมี ๓๐ หน้าไบเบิล จำนวน ๑๓๐ มัด ดังนี้ “...เส้นธรรมเมืองละพูน มี (คัมภีร์) ร้อยปลายสามสิบมัด โลกวินัยมี ๑๔ ผูก มัด ๑ วิสุทธิคัมภีร์มี ๓ ผูก จตุราชรัทษา ผูก ๑ ธรรมเนียมสูตรผูก ๑ รวมกันเป็นมัด ๑...”

๒) เส้นธรรมผูกนี้มี ๒ ชื่อคือ เส้นธรรมในเงื้อมผาแม่ระมิงค์ และเส้นธรรมร่องน้ำแม่ระมิงค์ ไบเบิลหน้าแรกเขียนว่า “...ที่นี้จักกล่าวถ้ำแม่ทอก(ในแม่น้ำปิง)ก่อนแล สันตนิบาต มี ๑๐ ผูก มโหสถ มี ๑๖ ผูก มัด ๑ ธรรมจักรวัตตนสูตร มี ๖ ผูก มัด ๑ มหามังคล มี ๘ ผูก มัด ๑ ปฎิกมี ๗ ผูก มัด ๑ หีบสูตร(ท้าย)ทางใต้นั้นแล...”

๓) เส้นธรรมเมืองน่าน เป็นบัญญัติธรรมที่มหาเถรเจ้ากัญจนอรัญญวาสีเมืองแพร่ ได้เดินทางไปช่วยสร้างธรรมที่เมืองน่าน และได้ทำบัญญัติไบเบิลไว้ดังนี้ ไบเบิลหน้าแรกเขียนชื่อธรรมว่า “เส้นชื่อธรรมสร้างในเมืองน่านแล” เขียนรายละเอียดว่า “...มหาเถรเจ้ากัญจนอรัญญวาสีเมืองแพร่ สร้างธรรมในเมืองน่านได้ธรรมร้อยปลายแปดสิบสองมัด จัด(นับ)เป็นผูกได้พันปลายทกร้อยปลายสามผูกแล...”^{๒๘}

อานิสงส์สร้างธรรมเขียนธรรม

นอกจากประเพณีตั้งธรรมหลวงที่ทำให้จำนวนคัมภีร์เพิ่มขึ้นเกือบทุกปีแล้ว ยังมีปัจจัยที่สนับสนุนให้คนเขียนคัมภีร์ไบเบิลอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายทุกชุมชนคือ คัมภีร์เรื่อง “อานิสงส์สร้างธรรมเขียนธรรมเป็นทาน”^{๒๙} พระสงฆ์ผู้ที่มีความสามารถแต่งคัมภีร์ ท่านฉลาดในการแต่งคัมภีร์ที่ชื่อว่า “อานิสงส์” คัมภีร์เรื่องนี้กล่าวถึงผลบุญที่จะได้รับจากการทำบุญในพระพุทธศาสนาทั้งการถวายวัตถุสิ่งของและการทำบุญด้วยการปฏิบัติบูชา ดังตัวอย่าง ผลบุญที่คัมภีร์ “อานิสงส์” กล่าวไว้ ดังนี้

^{๒๘} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (ปริวรรต). เส้นธรรมเมืองลำพูน, เส้นธรรมในเงื้อมผาแม่ระมิงค์ และเส้นธรรมเมืองน่าน. ต้นฉบับของวัดสูงเม่น อำเภอเมืองแพร่ ถ่ายไมโครฟิล์มและเผยแพร่ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต โดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

^{๒๙} อานิสงส์ แปลว่า ผลของการทำทาน หรือผลบุญ

อานิสงส์ทานวัตถุสิ่งของ-อานิสงส์ (ทาน) กฐิน อานิสงส์สร้างพุทธรูป อานิสงส์ (ทาน) ไตรปิฎก อานิสงส์ก่อเจดีย์ทราย อานิสงส์ (ทาน) ข้าวจีข้าวหลาม อานิสงส์สร้างศาลาบ่อน้ำ อานิสงส์ ทานทุ่ง (ธง) อานิสงส์ทานหลัว (พิน) อานิสงส์ส่งสการ (ไปงานศพ) อานิสงส์ประทีปโคมไฟ อานิสงส์ (ทาน) ดอกไม้ อานิสงส์ทานข้าว (สะพาน) อานิสงส์ปลูกไม้ศรี (มหาโพธิ์) อานิสงส์กองขี้เยื่อ (กวาดเก็บขยะ ในวัด) อานิสงส์สร้างธรรมเขียนธรรมปิฎก อานิสงส์สร้างเขียนธรรมเป็นทาน อานิสงส์สร้างหีบธรรม ฯลฯ

อานิสงส์การปฏิบัติบูชา-อานิสงส์สรรพทาน อานิสงส์ฟังธรรม อานิสงส์ (รักษา) ศิลปะแปด อานิสงส์ออกบวช อานิสงส์เลี้ยงพ่อแม่ อานิสงส์อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า อานิสงส์เข้าวัสสา อานิสงส์อดโหด (ไม่โกรธ) ฯลฯ

พระสงฆ์ได้กล่าวถึงผลบุญจากการสร้างคัมภีร์ชื่อว่า “อานิสงส์สร้างธัมม์เขียนธัมม์เป็นทาน”^{๓๐} ต้นฉบับได้มาจากวัดในเมืองเชียงตุง ประเทศเมียนมาร์ สันนิษฐานว่าอาจเขียนหรือคัดลอกโดยภิกษุ ชาวล้านนาหรือชาวเชียงตุง กล่าวถึงผลบุญสร้างคัมภีร์ ดังนี้

หญิงชายผู้ใดมีศรัทธาจ้างผู้มีปัญญาเขียนธรรมแล้วถวายเป็นทาน บุคคลนั้นจะได้เกิดมาเป็น จักกวัตติราช (จักรพรรดิ) หลายชาติ แล้วจะได้เกิดเป็นพญาภพัสสราชหลายชาติ แม้เขียนคัมภีร์ เพียง ๑ ตัวอักษรก็จะได้บุญยิ่ง ผู้นั้นจะได้ไปเกิดในสวรรค์คามาพจร ๖ ชั้น ชั้นละ ๙ อสงไขย^{๓๑} เมื่อ ลงมาเกิดในมนุษย์โลกจะได้เกิดในตระกูลเศรษฐี ที่รักษาศีล ๕ และจะมีข้าวของเงินทองเพื่อเตรียมไว้ ให้ทำบุญจำนวนมาก ผู้นั้นจะไม่ได้ไปเกิดมาในตระกูลอันต่ำต้อย

“...อันว่าบุคคลหญิงชายอันประกอบศรัทธามากนักแล ทือ (ให้) ผู้มีปัญญา (ปัญญา) แลช่างแต่้ม (เขียน) เขียนยังธรรมอันมีในปิฎกทั้งสาม อันเป็นอรรถวาทะคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าดังอัน บุคคลผู้นั้นได้เสวยผล อานิสงส์เท่าใดนั้นชา... อันว่าบุคคลหญิงชายผู้ใดก็ดี ทือผู้มีปัญญาแต่้ม (เขียน) เขียนยังอักขระปิฎกทั้งสาม อันเป็นคำสอนไว้ก็ดี ทือผู้อื่นเขียน แล้วบูชา (จ่ายเงิน) เอาเป็นของตน (แล้ว) ทือทาน บุคคลผู้นั้นจักได้ เสวยผลานิสงส์มากนักหาที่สุดไม่ได้ บุคคลผู้นั้นจักเป็นพญาจักกวัตติราช

^{๓๐} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (ปริวรรต). อานิสงส์สร้างธรรมเขียนธรรมเป็นทาน. ต้นฉบับพิภพของวัดในเมืองเชียงตุง. ภาพถ่ายระบบดิจิทัลของโครงการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

^{๓๑} มากจนนับจำนวนไม่ถ้วน, ชื่อมาตราฉบับจำนวนมากที่สุด คือ โกฎีกก่าลัง ๒๐ (ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖. หน้า ๑๓๓๙.)

^{๓๒} สวรรค์ ๖ ชั้น ได้แก่ จาคุมหาราชิก, ดาวดึงส์, ยามา, ดุสิต, นิมมานนรดี และปรนิมมิตวสวัตติ (ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖. หน้า ๑๑๓.)

หลายชาติ แล้วก็ได้เป็นพญาอุปถัมภ์หลายชาติแล ก็เพื่อผลานิสงส์อันได้สร้างได้เขียนอักขระปิฎกไว้คำชูศาสนาพระเจ้าเสด็จจรกาลนานนักแล้ว ลวงสุด (แม้ที่สุด) แม้แต่อักขระตัวเดียว ๑ กิติ บุคคลผู้มีสิทธิ์แลได้แต่ได้เขียนไว้กิติ ก็มีผละหาที่สุดปได้แล... จะเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ฅนมาพจร ๖ ชั้น^{๓๒} ชั้นละ ๙ อสงไขยปี...คันจุดติดตายจากสวรรค์เทวโลกก็ลงมาเกิดในกระกูลอันสมริทธิเป็นตีมี่ข้าวของมากนัก เทียรย่อมรักสาสิล ๕ บ่ขาดสายเป็นนรินทรบ่เป็นบ้นเป็นท่อน กระทำกุศลบุญทั้งหลาย มีต้นว่าหื้อทานแลวันแสนเงินแสนค่าบ่ขาด บ่ท่อนได้เกิดในกระกูลอันถ้อยอันย่อมลักชาติแล...”^{๓๓}

นอกจากนี้ อานิสงส์เรื่องนี้ยังกล่าวถึงการจ้างเขียนคัมภีร์ไว้ด้วย เนื่องจากในอดีตนอกจากพระสงฆ์แล้วคนที่สามารถเขียนคัมภีร์ได้คือผู้ที่เคยบวชเรียนเป็นภิกษุหรือสามเณรเท่านั้น ชาวบ้านที่ประสงค์จะเขียนคัมภีร์ถวายทานสามารถจ้างคนเขียนได้ ผลบุญจากการเขียนคัมภีร์นั้นมีมาก แม้ว่ามีปากร่อยปากก็ไม่อาจจะพรณนาถึงผลบุญนี้ได้ทั้งหมด

“...เหตุตั้งอันบุคคลหญิงชายทั้งหลายหาที่สุดปได้ ผู้มีประญารำพึงหัน (คิดเห็น) ยังทุกข์ในชาตินี้ชาติหน้าดังอัน ดังพิง (ควร) รู้เขียน (ธัมม์) ด้วยตนกิติ หื้อทานผู้อื่นเขียนแล้วบ้นค่าจ้างก็ตียังอักขระธัมม์คำสอนพระเจ้าันั้น อันว่าบุคคลผู้ใดอาจจะเพื่อจักวิณนยากยอยังผละอานิสงส์อันทานธัมม์และเขียนธัมมนั้น บุคคลผู้นั้นแม้ว่ามีปากได้ร่อยอัน ก็บ่จักวิณนยังผลอันสร้างธัมมนั้นได้แล...”^{๓๔}

คัมภีร์ชาตก : วรรณกรรมเพื่อการฟัง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าคัมภีร์โปลาในล้านนามีจำนวนมหาศาล คัมภีร์บางเรื่องโดยเฉพาะคัมภีร์หมวดพระพุทธศาสนา ได้แก่ ชาตกทั่วไป ทศชาติชาตก และมหาชาติชาตก พระภิกษุใช้ชาตกเทศนาสั่งสอนชาวบ้าน พระสงฆ์เป็นผู้อ่านคัมภีร์หรือเทศน์ ชาวบ้านเป็นผู้ฟังและฟังเทศน์ด้วยความตั้งใจในชาตกที่แผ่ด้วยคำสอน ฟังด้วยอารมณ์ต่าง ๆ เช่น มหาเวสสันดรชาตก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กัณท์มัทรีและกัณท์ชุก พระสงฆ์จะเทศน์ด้วยลีลาน้ำเสียงและทำนองที่เศร้าเมื่อนางมัทรีพลัดพรากจากลูกทั้งสอง

^{๓๓} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (ปริวรรต). อานิสงส์สร้างธรรมเขียนธรรมเป็นทาน. ต้นฉบับจากวัดในเมืองเชียงตุง. หน้า ๑-๒.

^{๓๔} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (ปริวรรต). อานิสงส์สร้างธรรมเขียนธรรมเป็นทาน. ต้นฉบับจากวัดในเมืองเชียงตุง. หน้า ๔.

และเทศน์ตลกขบขันเมื่อเทศน์กัณฑ์ชุก คัมภีร์ชาดกประเภทนี้นิยมสร้างมาก มีหลายสำนวน จัดเป็นวรรณกรรมของมวลชนและเป็นวรรณกรรมเพื่อการฟัง ชาวบ้านที่มาฟังเทศน์ไม่จำเป็นต้องอ่านหรือเขียนอักษรล้านนาได้ มีหูสำหรับฟังอย่างเดียวเหมือนสมัยพุทธกาลที่พระพุทธร่องค์ทรงสั่งสอนพุทธศาสนิกชนด้วยการเทศน์ให้ฟัง ผู้มาฟังเทศน์แต่ละวัดในช่วงเช้าพรรษาอาจจะมีจำนวนมากน้อยตามจำนวนสมาชิกในชุมชน แต่ผู้เทศน์หรืออ่านคัมภีร์มีเพียงองค์เดียว ถ้าเป็นวรรณกรรมชาดกเรื่องยาว เช่น หงส์หิน เจ้าสุวัตนางบัวคำ อ้ายร้อยชอด พระสงฆ์จะแบ่งเทศน์เป็นหลายตอน ผู้ฟังจะติดตามฟังจนจบชาดกเรื่องนั้น ถ้าผู้ฟังเป็นแม่บ้านมีลูกเล็ก เมื่อนางกลับจากวัดไปถึงบ้าน แม่หลายคนมักจะนำเรื่องชาดกที่ฟังมาจากวัดไปเล่าให้ลูกหลานฟัง คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมเพื่อมวลชนและเพื่อการฟัง พระภิกษุและสามเณรที่เสียดิจะต้องฝึกหัดเทศน์ตามทำนองต่าง ๆ ที่ชาวบ้านชอบฟัง จึงมีนักเทศน์เสียดิเกิดขึ้นมากมาย คัมภีร์บางประเภทพระสงฆ์ไม่ใช้เทศน์ เช่น ธรรมศาสตร์ (กฎหมาย) ตำนานเมือง พระสูตร พระอภิธรรม เป็นคัมภีร์ที่ใช้สอนพระภิกษุและสามเณรในวัดเท่านั้น

การเขียนหรือจารคัมภีร์ใบลาน

ในบริเวณวัดแต่ละวัดจะปลูกต้นตาลไว้สำหรับนำมาตัดเป็นใบลานเพื่อเขียนคัมภีร์ ในช่วงก่อนเข้าพรรษาพระภิกษุสามเณรจะช่วยกันตัดใบลานจากต้น นำมาตัดให้เรียบร้อยมีหลายขนาด แล้วนำมาต้มกับสมุนไพรรักษาแมลง หลังจากนั้น นำใบลานที่ต้มแล้วไปเจาะรู ๒ รู ที่หัวใบลานกับท้ายใบลาน แล้วนำใบลานเหล่านั้นมาวางซ้อนทับด้วยแผ่นไม้เพื่อให้ใบลานแบนเรียบ ไม่บิดงอ ก่อนจะนำไปเขียนหรือจาร จากนั้นจึงนำใบลานมาตีเส้นบรรทัดเพื่อสะดวกในการจาร

อุปกรณ์ในการจารใบลาน

อุปกรณ์ที่ใช้เขียนใบลานประกอบด้วย ใบลานที่ตัดเรียบร้อย ปากกาตำไม้ ที่ปลายมีเหล็กแหลมคมสำหรับเขียน เรียกว่า “เหล็กจาร” น้ำมันยางหรือน้ำมันงา และเขม่าสีดำได้จากก้นหม้อดินเผา

วิธีจาร

ผู้จารจะถือใบลานด้วยมือซ้ายหรือขวาตามถนัด ใช้เหล็กจารเขียนอักษรลงบนใบลานที่เตรียมไว้และทำเส้นบรรทัดแล้ว เริ่มเขียนตามความยาวของใบลาน อาจจะมี ๔ แถว หรือ ๕ แถว แล้วแต่ขนาดความกว้างของใบลาน เรียกว่า “๔ แถวลาน” หรือ “๕ แถวลาน” เมื่อจารแล้วจะอ่านไม่ได้เพราะไม่เห็นตัวอักษรเนื่องจากใบลานมีสีขาวนวล ต้องนำเขม่าสีดำผสมกับน้ำมันงาทาทับลงบนใบลาน จึงเห็นตัวอักษรชัดเจนเพราะเขม่าสีดำจะลงไปอุดรูเหล็กที่จาร เมื่อจารเสร็จแล้วจะนำใบลานซึ่งเจาะรูไว้แล้วไปร้อยด้วยเชือก เรียกว่า “สายสยอง” แล้วเรียงใบลานรวมกันมัดเป็นผูก

^{๓๕} ผ้าทอธรรม ในอดีตผู้หญิงทอด้วยผ้าฝ้ายล้วน หรือทอสอดด้วยไม้ไผ่มีลวดลายสวยงาม ปัจจุบันนิยมซื้อผ้าขาวทอจากโรงงาน

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

๑๒๗

อุปกรณ์ในการจารใบลาน ประกอบด้วย ใบลาน เหล็กจาร เขม่า และน้ำมันงา

ผู้จารกำลังจารใบลานด้วยเหล็กจาร

หอธรรมวัดช้างค้ำ อำเภอเมืองน่าน

หีบธรรม

ใบลานในหอธรรม ห่อด้วยผ้าและมีป้ายบอกชื่อใบลาน

นำไม้สักตัดเท่าขนาดใบลาน ๒ แผ่น มาประกบใบลานทั้งผูกเพื่อป้องกันไม่ให้ใบลานบิดงอ เรียกแผ่นไม้
นี้ว่า “ไม้ประกบธรรม” หลังจากนั้น ห่อคัมภีร์ผูกนั้นด้วยผ้าเรียกว่า “ผ้าห่อธรรม”^{๓๕} ท้ายสุดของการจาร
คือ นำไม้ป้ายชื่อคัมภีร์มามัดไว้ด้านนอกของผ้าห่อธรรม เรียกว่า “ไม้ป้ายชก” หรือ “ไม้ชี้หนอน”
เป็นไม้สักขนาดกว้าง ๑-๒ นิ้ว ยาวประมาณ ๑ คืบ ทำปลายแหลม เขียนชื่อคัมภีร์ไว้บนแผ่นป้ายแผ่นนี้
แล้วผูกด้วยเชือกติดใบลานเพื่อสะดวกในการค้นคว้า

คัมภีร์ใบลานเกือบทุกผูกจะนำไปเก็บรวมกันไว้ในหีบไม้เรียกว่า “หีบธรรม หรือ หีบธรรม”
ภายในหีบธรรมบางวัดจะมีรายชื่อคัมภีร์ใส่ไว้ในหีบด้วย เพื่อสะดวกในการค้นหาคัมภีร์ หีบธรรมจะถูก
นำขึ้นไปเก็บไว้ในอาคารเฉพาะเรียกว่า “หอธรรม”^{๓๖} ซึ่งเปรียบได้กับห้องสมุดของวัดในปัจจุบัน^{๓๗}

การสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน

เมื่อ ๔๐ ปีที่ผ่านมา คัมภีร์ใบลานเป็นที่รู้จักและแพร่หลายอยู่ในเขตจังหวัดภาคเหนือ
ตอนบนหรือล้านนาเท่านั้น ปัจจุบัน นักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่นที่ได้ศึกษาเล่าเรียนตามระบบโรงเรียน
สมัยใหม่ พวกเขาไม่สามารถอ่านคัมภีร์ใบลานเหล่านี้ได้แล้ว การศึกษาคัมภีร์ใบลานและประวัติและ
เรื่องราวของท้องถิ่นเริ่มต้นใน พ.ศ. ๒๕๐๙ เมื่อภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ ได้เปิดสอนวิชา “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศที่สอนเรื่อง
ท้องถิ่น ในปีถัดมา ภาควิชาภาษาไทยได้เปิดสอนวิชา “ภาษาถิ่นล้านนา” และวิชา “วรรณกรรมล้านนา”
ตามลำดับ การเปิดสอนวิชาดังกล่าวนำไปสู่การศึกษาค้นคว้า สำรวจ และอนุรักษ์ คัมภีร์ใบลานอย่าง
กว้างขวาง คัมภีร์ใบลานได้รับความสนใจจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีนักวิชาการ
หลายท่านหลายคนได้เริ่มสำรวจและจัดทำบัญชีคัมภีร์และถ่ายไมโครฟิล์ม ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนามา
ถ่ายภาพด้วยกล้องดิจิทัล ซึ่งช่วยให้อ่านได้สะดวกยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้น นักวิชาการหลายท่านได้เริ่ม
ปริวรรตคัมภีร์จากภาษาล้านนาเป็นภาษาไทยกลาง รวมทั้งได้จัดทำพจนานุกรมภาษาล้านนา^{๓๘}

^{๓๖} การสร้างหอธรรม (หอปิฎก) และผ้าห่อธรรม มีจารึก พ.ศ. ๒๐๒๔ ในสมัยพญาติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔-๒๐๓๐) ความว่า
เจ้าหมื่นดาบเรื่อนสร้างหอปิฎกและผ้าห่อธรรม ดังนี้ “...ศักราชได้ ๘๔๓ ตัว (พ.ศ. ๒๐๒๔ มีราชมนตรีชื่ออติชญาณบวร
สิทธิเป็นหมื่นดาบเรื่อน) สร้างหอปิฎก ๑๑,๐๐๐ สร้างหนังสือ ๒๐,๐๐๐ ผ้าห่อหนังสือ ๑,๐๐๐ หล่อรูปพระ (พุทธรูป) ๕
ตน...” (ประเสริฐ ธิ นคร และคณะ) “ชม.๒๑ จารึกวัดศาลาล้อมนันทาราม พ.ศ. ๒๐๓๑” ใน *จารึกล้านนา : จารึก
จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๕๑. หน้า ๘๒, ๘๖.

^{๓๗} สัมภาษณ์ คุณติเรก อินจันทร์ นักวิจัย สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๓๘} ๑) อุดม รุ่งเรืองศรี. *พจนานุกรมล้านนา-ไทย*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๔. ๒) อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ.
พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน. เชียงใหม่ : ตรัสวิน, ๒๕๓๙. ๓) อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ.
พจนานุกรมภาษาล้านนาภาคเหนือ. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์, ๒๕๓๙. ๔) ยุพิน เข้มมุกด์ และคณะ. *พจนานุกรมภาษาล้านนา*.
เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๕๐. ๕) นที เมืองมา และคณะ. *พจนานุกรม ยวนล้านนา-ไทยปริวรรต*. เชียงราย : ล้อล้านนา,
๒๕๕๕. อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. *พจนานุกรมคำจารึกล้านนา*. เชียงใหม่ : ตะวันเหนือ, ๒๕๕๔.

อีกหลายเล่มเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา นักวิชาการที่ได้สำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในอดีตมีดังนี้

๑. นักวิชาการชาวเยอรมัน ผู้เชี่ยวชาญภาษาล้านนาคือ ศาสตราจารย์ ดร.ฮาร์ลด์ ฮุนดีอุส (Harald Hundius) และอาจารย์สิงฆะ วรรณสัย ได้สำรวจและถ่ายไมโครฟิล์มคัมภีร์โบราณในภาคเหนือสำเนาไมโครฟิล์มชุดหนึ่งเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ เริ่มโครงการประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๕

๒. รองศาสตราจารย์สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้สำรวจถ่ายไมโครฟิล์มและปริวรรตคัมภีร์ออกเผยแพร่ออกจำนวนมาก เริ่มโครงการประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๗

๓. อาจารย์พรหมเพ็ญ เครือไทย และคณะ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้สำรวจและถ่ายไมโครฟิล์มคัมภีร์โบราณ จำนวน ๑๗๔ ม้วนไมโครฟิล์ม โครงการระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๓

๔. หม่อมราชวงศ์ ดร.รุจยา อากาศ และคณะ สำนักส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้สำรวจและถ่ายไมโครฟิล์มและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยจัดอบรมชาวบ้านให้รู้จักวิธีรักษาและซ่อมแซมคัมภีร์ พ.ศ. ๒๕๓๐

๕. รองศาสตราจารย์ ดร.อนาโตล โรเจอร์ เป็ลตีเยร์ (Anatole-Roger Peltier) และคณะ สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้สำรวจและถ่ายภาพคัมภีร์โบราณในจังหวัดเชียงใหม่,^{๓๙} จังหวัดลำพูน,^{๔๐} กรุงเทพมหานคร และเมืองเชียงตุง^{๔๑} รัฐชาน เริ่มโครงการ พ.ศ. ๒๕๕๔

๖. กระทรวงวัฒนธรรม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ร่วมมือกับนักวิชาการชาวเยอรมันคือ ศาสตราจารย์ ดร.ฮาร์ลด์ ฮุนดีอุส เป็นหัวหน้าโครงการ “ปกป้องรักษาคัมภีร์โบราณ” ได้สำรวจและถ่ายภาพดิจิทัลคัมภีร์ของวัดต่าง ๆ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันโครงการนี้ได้เริ่มทดลองเผยแพร่ภาพถ่ายคัมภีร์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตบ้างแล้ว

^{๓๙} คัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ที่สำรวจและถ่ายภาพแล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ รวม ๑,๑๕๖ ผูก ได้จากวัดป่าลาน ๗๕๒ ผูก, และวัดบ้านกลาง ๒๐๓ ผูก (อำเภอสันป่าตอง เชียงใหม่), วัดท่าคว้าง อำเภอหางดง เชียงใหม่ ๙๓ ผูก และวัดเพ็ญลุง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ๑๐๘ ผูก ข้อมูลจากคุณเจษฎา อินคำ.

^{๔๐} จากการสำรวจโบราณของวัดสะปุงหลวง ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ วัดนี้มีคัมภีร์รวม ๑,๕๒๔ ผูก ได้เลือกมาถ่ายภาพพระบติจิตต์ ๗๔๐ ผูก ข้อมูลจากคุณเจษฎา อินคำ.

^{๔๑} คัมภีร์โบราณตามวัดหลายวัดในเมืองเชียงตุง สำรวจใน พ.ศ. ๒๕๕๕ พบว่าที่เขียนด้วยอักษรธรรมและได้ถ่ายภาพพระบติจิตต์ไว้แล้ว จำนวน ๘ วัด ได้แก่ วัดอินทูปปาราม วัดราชฐานหลวงเชียงยืน วัดราชฐานหลวงย่างกวาง วัดพระธาตุดอมนาค วัดจอมใหม่ วัดม่อนเรือ วัดทุ่งสี และวัดสุภกมา รวม ๑,๘๘๑ ผูก และคัมภีร์ที่เขียนลงกระดาษสา จำนวน ๒,๐๐๐ พับสา ข้อมูลจากคุณดิเรก อินจันทร์.

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

๑๓๑

คัมภีร์ไบเบิลที่ได้สร้างขึ้นในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนหรือใน “ดินแดนอักษรธรรมล้านนา” ในอดีตมีจำนวนมหาศาลและมีคุณค่าอย่างยิ่ง นักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้การสนับสนุนในการสำรวจและอนุรักษ์มานานกว่า ๔๐ ปี มีหลายมูลนิธิ^{๔๖} ได้ให้ทุนสนับสนุนงานสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลเหล่านี้ ซึ่งมีความหลากหลายทั้งชื่อเรื่อง เนื้อหา และสำนวนภาษา เพราะเป็นคัมภีร์ที่ผลิตโดยคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้นว่า คนไทยวน (ล้านนา) คนอีสาน คนไทเขิน (เชียงใหม่) คนไทใหญ่ (ชาน) คนไทลื้อ (สิบสองพันนา) และคนลาว ฯลฯ กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กันโดยผ่านพระพุทธศาสนา คัมภีร์ไบเบิลช่วยสะท้อนถึงภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้เขียนคิดว่าผู้สร้างคัมภีร์ไบเบิลคงจะยินดีและดีใจมาก^{๔๗} ถ้ามีผู้สนใจอ่าน ปรีวรรต และเผยแพร่ คัมภีร์ที่เขาถวายเพื่อเป็นบุญกุศลในพระพุทธศาสนา ปัจจุบัน มีนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ปรีวรรตคัมภีร์เป็นภาษาไทยกลางและเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษา แต่จำนวนยังน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนไบเบิลที่ยังไม่ได้ปรีวรรต หวังว่าในอนาคตคงจะมีคนสนใจศึกษาคัมภีร์ไบเบิลเหล่านี้เพิ่มขึ้น

^{๔๖} มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ, มูลนิธิโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่น, รัฐบาลประเทศสาธารณรัฐเยอรมนี ฯลฯ

^{๔๗} คุณเจษฎา อินคำ เล่าว่า ระหว่างกำลังสำรวจคัมภีร์ที่วัดสะปู่หลวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีชาวบ้านผู้ชายสูงอายุและผู้หญิงหลายคนมาช่วยงานสำรวจ มีผู้หญิงคนหนึ่งบอกว่า ตาของเธอเล่าว่าท่านเคยสร้างคัมภีร์ถวายวัดนี้ในการสำรวจทำบัญชี คุณเจษฎาได้ปรีวรรตไบเบิลหน้าสุดท้ายทุกเรื่องถ้ามี colophon เมื่อเธอมาดูรายชื่อผู้สร้างคัมภีร์เธอดีใจมากที่พบชื่อตาและคัมภีร์ของตายังอยู่ไม่สูญหาย

บรรณานุกรม

หลักฐานที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

- เจษฎา อินคำ และภูเดช แสนสา. **ทะเบียนคัมภีร์โบราณของวัดสะปุงหลวง**. เชียงใหม่ : สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๕. (อัดสำเนา)
- ชินวงศานูวัตร, พระครู. **วัดปราสาท และบันทึกพระยาหลวงสามล้าน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : พระสังฆการพิมพ์, ๒๕๒๘.
- ดิเรก อินจันทร์. **ทะเบียนคัมภีร์โบราณในจังหวัดเชียงใหม่, จังหวัดลำพูน และเมืองเชียงตุง**. เชียงใหม่ : สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๔. (อัดสำเนา)
- ประเสริฐ ฒ นคร. **จารึกล้านนา ภาค ๒ เล่ม ๑-๒ : จารึกจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๑.
- _____. **“ลายสือไทย” ใน สารนิพนธ์ประเสริฐ ฒ นคร**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรรัตน์ เพ็ญวรรณ. **รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา : เอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี ๒๕๒๑-๒๕๓๓**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒. (อัดสำเนา)
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (ปริวรรต). **เส้นธรรมเมืองลำพูน, เส้นธรรมในเงื้อมผาแม่ระมิงค์ และเส้นธรรมเมืองน่าน**. ต้นฉบับของวัดสูงเม่น อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ภาพถ่ายระบบดิจิทัลของโครงการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- _____. **หนังสืออนุโลมญาณกฎหมายโบราณ หัตถกัมม์วินิจฉัยบาฬีกรอมและสมุดติราช**. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗. (อัดสำเนา)
- _____. **อานิสงส์สร้างธรรมเขียนธรรมเป็นทาน**. ต้นฉบับปั๊ปกษาของวัดในเมืองเชียงตุง ถ่ายไมโครฟิล์มและเผยแพร่ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต โดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สัมภาษณ์

- นายเจษฎา อินคำ เจ้าหน้าที่โครงการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.
- นายดิเรก อินจันทร์ นักวิจัยโครงการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

Abstract Palm-leaf Scriptures from Lanna

Aroonrut Wichienkeo

*Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences,
The Royal Institute, Thailand*

Palm-leaf Scriptures from Lanna are valuable regional documents. There are a great number of scriptures written by monks and Buddhist Laymen. Most scriptures were written on palm leaves in Dhamma script of Lanna. Monks wrote and used these scriptures as texts for teaching and propagating Buddhism. Laymen, on the other hand, wrote the scriptures with the belief that they would earn great merit. The contents of these scriptures are Buddhist faith, folk tales, law, ethics, history, astrology, poetry, medicinal recipes, rituals and magic. At present, palm-leaf scriptures are studied, documented, preserved and translated from Lanna scripts into Thai and foreign languages, and many have been published.

keywords: Palm-leaf Scriptures, the contents of these Scriptures, documented and preserved